

Лекція 3

Тема: Загальні зауваження про економіку навколишнього природного середовища і раціональне використання його асиміляційних можливостей.

План

1. Якість довкілля як ресурс, який має економічну цінність.
2. Екстернальні ефекти.
3. Теоретичні аспекти регулювання викидів.

Якість довкілля як ресурс, який має економічну цінність. Якість природного середовища має ту ж цінність, як надра, вода, земля, ліс. Люди хочуть жити в кращих умовах, дихати чистим повітрям, гуляти по лісі і т.д. не тільки тому, що при цьому скорочується втрати їх здоров'я, але і тому, що вони одержують естетичну насолоду від спілкування з природою. Вони готові платити за одержання таких соціальних благ. При цьому термін „платити” розуміється досить широко. Починаючи з того, що вони готові відраховувати частина своїх доходів на охорону природи (тобто платити безпосередньо), і закінчуючи тим, що вони готові застосовувати жорсткі вимоги до підприємств - забруднювачів, обмежуючи їхні можливості викидати забруднюючі речовини в навколишнє середовище.

Проаналізуємо стан навколишнього середовища як складову критерію (цільової функції) суспільства. Суспільство і окремі споживачі можуть бути зацікавлені у тому, щоб якість навколишнього середовища відповідала певним значенням.

Можна привести чимало прикладів, що доводять існування зв'язку між поведінкою споживачів і якістю навколишнього середовища. Як свідчать ці приклади, споживач готовий платити за забезпечення певних умов життя тільки тому, що відчуває потребу в чистому повітрі, воді, красивому виді з вікна та ін.

Характерний приклад — залежність ціни житла від екологічної обстановки. У країнах з розвитим ринком нерухомості, наприклад у США, проводилися подібні розрахунки, що показали, що взаємозв'язок, про який ми говорили, існує, і його треба враховувати.

Споживач змушений вибирати, що для нього краще — „чисте повітря” чи споживання інших благ.

Розглянемо спочатку проблему цінності чистого повітря з погляду окремого споживача. Перед ним дилема: що zvoliti? Звичайно, він хоче максимізувати своє сумарне задоволення.

Припустимо, що всі споживчі блага позначаються C , а стан навколишнього середовища — N . Тоді споживач прагне знайти максимум функції $U(C,N)$. Ця функція зростає по C і по N . Але споживач обмежений у фінансових ресурсах.

Він має обмежену суму грошей K і може витратити частину для того, щоб придбати споживчі блага, а іншу — вкласти в охорону природи, здобуваючи тим самим відносно кращу якість навколишнього середовища. Допустимо, споживчі блага здобуваються за ціною P_1 , а за поліпшення навколишнього середовища необхідно платити P_2 (тобто P_2 — ціна „одиниці якості” природного середовища).

Екстернальні ефекти. Теоретичні аспекти регулювання викидів. Вище ми говорили про те, що якщо навколишнє середовище має гарну якість, то люди можуть одержувати певний доход, що виражається як у моральних, так і матеріальних благах. Вони одержують цей доход тому, що хтось піклується про збереження певної якості природи.

Але подивимося на проблему з іншого боку. Підприємець викидає в навколишнє середовище шкідливі речовини, і от уже люди починають зазнавати збитків. Ми маємо справу з двома зацікавленими користувачами природних якостей навколишнього середовища: підприємцем і суспільством. Якщо суспільство використовує цей ресурс, встановлюючи обмеження на викиди, то воно одержує доход, і ресурс уже не являється доступним для підприємця. Так саме відбувається й у тому випадку, якщо один фермер засіває кращу ділянку землі: він одержує доход, а другий фермер змушений використовувати гіршу ділянку землі і зазнавати збитків.

Але повернемося до нашого прикладу. Суспільство хоче монополізувати цей ресурс для того, щоб зменшити збиток, а підприємець — щоб скоротити природоохоронні витрати. З його погляду, природоохоронні витрати і збиток від забруднення навколишнього середовища далеко не рівнозначні. Витрати на скорочення викидів сплачуються з його власної кишені і впливають на всі інші його економічні показники: він покриває свої витрати і відповідно не може заплатити за щось інше, отже, він має на чомусь заощаджувати. Ці витрати для підприємця зримі, реальні і відчутні. Зовсім інакше він відноситься до збитків навколишнього середовища. Ці збитки складають витрати когось іншого, тобто це для підприємця зовнішні витрати. Підприємець, звичайно, може дуже добре відноситися до природи, але навіть у такому випадку він ніколи за власним бажанням не поставить в один ряд внутрішні і зовнішні витрати.

Безумовно, можна уявити собі деякі виключення, коли, наприклад, підприємство несе збиток від власних викидів. Тоді, дійсно, гарний керівник буде підраховувати збитки і порівнювати їх із природоохоронними витратами.

Але, як правило, бувають і інші реципієнти. Саме їхній збиток і не буде братися в розрахунок. Як і раніше можна знайти різницю між внутрішніми і зовнішніми витратами.

Зовнішні, чи екстернальні, витрати — одна з основних категорій економіки охорони навколишнього середовища.

О.О.Голуб і О.Б.Струкова для пояснення того, що таке екстернальні витрати наводять приклад паркування автомобілів. Займаючи місце біля тротуару, власник автомобіля прирікає іншого претендента на те, що той буде змушений шукати інші можливості залишити свій автомобіль. Перший змушує другого чекати чи їздити в пошуках вільного місця. Відповідно другий понесе певні витрати, що для першого швидше за все байдужні.

Використання поняття «екстернальні витрати» дозволить нам легше пояснити теоретичні основи побудови механізму регулювання впливу на навколишнє середовище. Уявимо собі, що суспільство приймає рішення, що підприємство, чия діяльність приводить до виникнення екстернальних витрат,

повинне вносити плату в обсязі, рівному цим витратам У літературі така плата одержала назву „податок Пігу” за ім`ям вченого, який його запропонував [19]. Питання полягає у тому, як вимірювати екстернальні витрати. Ми побачимо, що є кілька варіантів відповіді на дане питання Почнемо з економічного збитку від забруднення навколишнього середовища, Припустимо, викиди рівні V_1 . Тоді сумарні природоохоронні витрати складуть S_1 . Для того щоб ввести платіж, що дорівнює збитку, його варто встановити на рівні S_2 . В цьому випадку зовнішні витрати стануть для підприємця внутрішніми, і він затратить $S_1 + S_2$. Проаналізувавши свої витрати, підприємець постарается вибрати таку стратегію, щоб досягався мінімум суми $S_1 + S_2$, тобто він буде керуватися тими ж міркуваннями, які ми брали до уваги, коли вели мову про економічний оптимум забруднення навколишнього середовища. Й власні витрати на охорону навколишнього середовища, й нанесений збиток стають в однаковій мірі цікавими для підприємця, тому що хтось підраховує нанесений ним збиток і виставляє йому за це рахунок. У підсумку підприємець прийде до точки V_0 — точки оптимуму забруднення . У цій точці граничні витрати на знешкодження викидів будуть рівні додатковій економії плати за викиди.

Однак такий механізм стягування плати був би досить громіздким. Довелося б щораз точно оцінювати значення збитку для кожного джерела викидів. Так звані адміністративні витрати, тобто витрати по забезпеченню функціонування цієї громіздкої системи, були б досить високими, та й вірогідно вимірювати величину збитку було б дуже важко. До того ж подібний механізм не дозволяє говорити про податок на одиницю викидів, він повинний бути розрахований як би на весь їх об`єм.

Завдання для самостійної роботи : Проробить додаткову тему

«Проблема дотримання балансу між розвитком промислового виробництва і збереження якості природного середовища».

Теоретичні питання

- 1.Що таке «податок Пігу» ?
2. Екстернальні витрати? Та їх значення?